

Pisateljevo razmišljanje se spremeni v samogovor ob novorojenem sinu Guruju o tem, kakšna usoda se njemu obeta. Ne more ga pospremiti v življenje takó, da bi mu dal svoje lastne izkušnje, ker se zaveda, da mu ne bodo kdove kako pomagale, »zakaj vsak človek je sam in sam odkrije svoj moralni svet, sam ga obdeluje, sam se od njega redi in sam od njega živi ali pogine.« (142). To mnenje omejuje s trditvijo, da mu ni šlo »za posameznika kot del mreže ljudi, mreže, ki ji lahko rečeš razred, država ali narod«, temveč da ga »je zanimal samo človek v odnosu z drugim človekom, človek, pomnožen s človekom.« (142) Torej gre za pojmovanje, ki se poskuša izmakniti kakršnikoli obliki dogmatičnega individualizma in kolektivizma.

V trenutkih, ki jih preživlja s sinom, spet doseže občutek varnosti. Sinu zapušča kot »volila« v življenje: vero v veselje, človeško dobroto in v ljubezen; utemeljevanje le-teh končuje s hvalnico Zemlji, ki ga navdaja z veseljem nad mnogoterostjo zemeljskega presnavljanja.

Vsi ti sklopi dogodkov in dogajanja se med seboj prepletajo v pisateljevi meditaciji, ki se nikoli ne sprevrže v golo razumsko refleksijo, temveč si prizadeva, da ostaja v mejah esejističnega modrovanja z zastrtimi namigi na konkretne dogodke, poetičnimi orisi narave, vpletanjem groteskno-fantazijskih prizorov; sama kompozicija spominja na pasijon in njegove postaje. Pisateljevo življenjsko pot je — sodeč po romanu — poenostavljeno rečeno — zaznamoval splet senzualizma in prisilne askeze, svetovljanstva in domačinstva v zgodovinskem času in prostoru, ki ni dopuščal velikih nihajev, kar je imelo tragične posledice.

Zaradi posebnosti romana, navedene v uvodu, ki je pravzaprav naravni nadaljšek dosedanjih Javorškovih del, zlasti knjige *Kako je mogoče*, je njegovo branje avantura, odvisna od tega,

kdo ga bere. »Posvečeni bralec«, s tem mislim na tiste, ki spadajo v Javorškovo generacijo in so sami doživeli zgodovinske prelome, bo pri branju prej začutil, kam meri pisatelj, kot mlajši bralec, ki mu ostane marsikaj prikrito, čeprav utegnejo tudi njega zabavati nekatere vrstice s svojo pikrostjo in humorjem, nekatere pa ga utegnejo spraviti tudi v začudenje in premišljevanje.

Marjan Dolgan

PAVLE ZIDAR: VID, KORENINE MOJE

V seriji Slovenske večernice, ki jo izdaja Mohorjeva družba v okviru svoje vsakoletne zbirke, se je izoblikoval poseben tip slovenske proze — v njej izhajajo samo domača dela — ki jo navadno imenujemo »večerniška povest«; prav zaradi njenih značilnosti: njena tematika je skoraj vedno zajeta iz podeželskega, največkrat kmečkega sveta polpretekle dobe, ki je prikazana največkrat tako, da bi pripoved tekla čimbolj verjetno, in da omogoča avtorju ilustriranje teze o škodljivosti nekaterih pojavov med ljudmi v zvezi s premočnimi kmečkimi gruntarji in bajtarji, pravdarstvom, umori, spletkarjenjem, alkoholizmom, ljubeznijo med pripadniki različnih slojev in podobnim. Avtor ima torej na razpolago splet motivov in tem, ki mu omogočajo predvsem socialni in moralni prikaz pojavov, tako da poučno — vzgojno vpliva na bralce. Pri tem je treba poudariti, da so »večernice« namenjene najširšim krogom bralcev, ki so iz istih slojev prebivalstva kot junaki, ki jih poskuša upodobiti avtor »večernic«.

Čeprav je pomagalo ustvarjati »večerniško povest« nekaj priznanih pisateljev, ki jim pripada visoko mesto v razvoju slovenske proze, med katerimi je treba omeniti zlasti Finžgarja, je bilo v zadnjih letih opaziti, da se vedno manj »pravih« pisateljev odloča za

ustvarjanje proze tega tipa in da se poskušajo v njej manjša pisateljska imena, ki v svojih delih v glavnem ponavljajo ali samo variirajo že znane modele, kar pomeni stagnacijo »večerniške povesti«. Zato je mogoče razumeti pritegnitev Pavleta Zidarja v zbirko kot hotenje po prenovitvi »večerniške povesti«, čeprav si založba Mohorjeva družba po drugi strani najbrž ni želela kake korenitejše spremembe, ki bi odvrnila bralce od njene zbirke.

Za letošnji že 122. zvezek Slovenskih večernic celjske Mohorjeve družbe je Pavle Zidar prispeval dve krajši prozni deli, prva ima naslov Vid, druga pa Korenine moje.

V prvem glavna junakinja, gospa Ana, izpoveduje svojemu mrtvemu bratu o svoji bolezni na očeh. V dialogu, ki poteka med njo in zdravnikom — o njem retrospektivno poroča — se razkrije njen posebni fatalizem pa tudi nasprotje med zdravnikovim prepričanjem v moč razuma in zaničanjem le-tega pri junakinji. Zdravnik je prepričan o uspešnosti človekovega preseganja narave; temu oporeka pacientka, trdeč, da človek samo »prepoznava« danost, ne da bi pri tem ustvarjal kaj bistveno novega in pomembnejšega, zato je zanjo medicina le iluzija, kateri se predajajo ljudje, ne da bi se zavedali njene omejenosti. Ana priznava pravico do življenja naravi in vsem njenim organizmom; tudi tistim, ki po zdravnikovem mnenju uničujejo človekovo življenje, tako človeku ne priznava nikakršnega višjega pomena v ustroju sveta. Trdi namreč, da je bila v preteklosti porušena idealna harmonija, ki je družila človeka, naravo in Boga. Svoje odpovedovanje zdravljenju utemeljuje, rekoč: »Bolj ko bom slepa, bolj bom videla resnico, ki ni od tega sveta.« Operaciji se odpoveduje še iz enega razloga: z njo bi pokončali sovražnika njenega vida, kar sama

imenuje »ubijanje«, tega pa noče, saj bi s tem samo »premaknila svoj čas odhoda za nekaj minut naprej«, izmaknila bi se bližnji smrti, svoje končnosti pa ne bi presešla, ampak bi pristala le na ubijanje in nasilje, ki sta značilna za odnose med človekom in naravo, odkar se je harmonija porušila. Ana ni povsem prepričana o pravilnosti svoje odločitve, zato se obrne še k svojemu spovedniku kot posredovalcu verskih tolažil ljudem; ta jo pomiri, saj ni njegov krščanski nazor ortodoksen, temveč je blizu panteizma. Vendar se zdi, da se Anina religioznost, zlasti potem, ko je niti mož ne more prepričati, da bi se začela zdraviti, sprevrča v mazohizem, ki se konča z njeno smrtjo sredi dolenske pokrajine.

Drugo prozno delo, Korenine moje, spada bolj k tisti skupini doslej objavljenih Zidarjevih del, katerih središče so teme otroštva, ki so bolj ali manj navzoče skoraj v vsakem njegovem delu, vsekakor pa je potrebno omeniti Barakarje, Dim in Pišem knjigo. Tudi v drugem delu, v Koreninah, junak zgodbe Franc pripoveduje o dosedanji življenjski poti. Je sirota brez staršev, ki živi pri stari materi. Želi si, da bi se dvignil iz svojega socialnega okolja: iz obsoške hribovske vasi v višjo, bolj urbanizirano sredino, ki si jo predstavlja pod pojmom »dolina«. Zaradi dobrih učnih uspehov ga pošljejo v dolino, da bi nadaljeval šolanje. Prav v tej želji, ki podzavestno obvladuje junaka, je mogoče najti vzrok za to, da ga je sošolec prepričal o svojih avanturističnih adolescentniških načrtih o begu v Nemčijo, kjer da se jima obeta idealno življenje. Toda že na začetku, ko naj bi se načrt uresničil, se zgodi polom, ki ga privede v pobiljševalnico, še prej pa občuti reakcijo vlaščanov na svoj ponesrečeni poskus uveljavljanja, kar je stopnjevalo njegov občutek krivde. Po raznih zapletljajih v pobiljševalnici zbeži na slovensko Koroško v Avstrijo, kjer živi kot hla-

pec pri nekem kmetu, dokler ga po njegovi smrti ne spodi kmetov nemški sorodnik. Šele čez čas se vrne iz Münchna, kjer je delal pri mestni kanalizaciji, domov, ker meni, da bo le tako premagal depresijo, v katero je zapadel kot zdomec. Končna, nekoliko idealizirano prikazana ideja o nujnosti življenja na domači zemlji, ki se je pojavila že v pogovoru s kmetovim sorodnikom, ki je izjavil, da bi Slovenci morali razvijati svoje sposobnosti in obdelovati svojo zemljo doma, ne pa hoditi na tuje. Nekaj podobnega ugotavlja tudi junakov tovariš v Münchnu.

Kakor prvo delo, je tudi drugo napisano v obliki retrospektive z vložnimi pripovedmi, ki imajo v prvem delu obliko biblijskih prilik, v drugem delu pa se pojavljajo v obliki sanjskega prizora, domišljjskega videnja in Cankarjevega spremljanja junaka na poti v poboljševalnico, ki je, gledano s psihično-intelektualnega stališča, predmenzionirano in ga ni mogoče pripisovati junaku, ampak je pisateljeva intervencija, s katero je izpovedal nekaj aktualnih mnenj. Druga polovica

Korenin pa je vrsta fragmentov, med katerimi so izdelani le nekateri. Nekaj poglavij predstavlja ironičen prikaz topumnosti policajev in podeželskega učiteljstva, ki uporablja vse prej kot primerna pedagoška sredstva pri vzgoji otrok. V drugih poglavjih se pisatelj marsikje približa socialnemu realizmu, čeprav se v obeh delih, zlasti pa v prvem, kažejo mnoge ekspresionistične poteze, ki segajo tudi v Zidarjev jezik.

Pavle Zidar je v pričujočih delih Vid in Korenine moje očitno poskušal razviti nekatera hotenja, ki so že nekaj časa navzoča v njegovi prozi, poenostavljeno, a ne v pejorativnem smislu bi jih lahko poimenovali: bogoiskateljstvo in odnos do domače zemlje. Pri tem je opazno, da jih ni mogel svobodno razvijati zaradi knjižne zbirke, v kateri sta deli izšli, saj se je povrnil na nekatera izhodišča, ki jih je v svojih dosedanjih delih zavračal; celo erotika, ki zajema eno od poglavitnih mest v njegovih delih, je tu postala izrazito spiritualna, brez svojega drugega pola, čutnosti, kar je za Zidarja nenavadno.

Marjan Dolgan

Poročamo — glosiramo

PREMISLEK OB SLOVENSKI HIMNI

V zadnjem letu sem na več straneh slišal in bral o tem, da naj bi postala Jenkova (oz. dveh Jenkov) pesem Najprej slovenska himna. Neuradno je ta pesem to pravzaprav bila že dobrih sto let; za časa Avstro-Ogrske, v stari Jugoslaviji in med narodnoosvobodilno borbo; le v novi Jugoslaviji je kmalu po osvoboditvi nekam mrknila in prišla v milost šele v zadnjem času, ko so jo prvič zaigrali na neki pomembni proslavi in jo s tem »rehabilitirali«, ne da bi bila, seveda, kadarkoli sploh uradno »dehabilitirana« — to je pač naš specifični stil v urejanju takih stvari. No, naj

bo kakorkoli že, zdaj, po dvajsetih letih centralistične nemilosti, je s pesmijo spet vse lepo in prav in po mnenju mnogih naj bi postala celo uradna himna naše republike. Za ta namen se je nekako razvedelo že pred njenim malo prej omenjenim javnim predvajanjem, ki sem ga tako kot mnogi drugi tudi sam pričakoval s prijetnim zanimanjem. Spomnim se, kako me je ganilo, ko so se po dolgem času spet oglasili njeni prvi akordi. Pa tudi tega se spomnim, kako mučno mi je postalo takoj zatem. Poslušal sem nekakšno po jazzu dišečo poskočnico, na katero so se v glavi vezali nekakšni anahronistični verzi. Ne to ne ono mi ni moglo